

РЕЦЕНЗИЯ

от Проф. д-р Стела Людмилова Георгиева, дм
Факултет „Ветеринарна медицина“, Медицински университет - Плевен

за дисертационен труд на тема:

ЗНАНИЯ, ОТНОШЕНИЯ И ПРАКТИКИ, СВЪРЗАНИ С КОНТРОЛА НА КРЪСТОСАНИТЕ ИНФЕКЦИИ В ЗЪБОТЕХНИЧЕСКИТЕ ЛАБОРАТОРИИ

за присъждане на образователна и научна степен „Доктор“

област на висше образование 7. Здравеопазване и спорт
професионално направление 7. 4. Обществено здраве
докторска програма „Управление на здравните грижи“

с кандидат: **НЕЛА ГЕОРГИЕВА КАЛПАКЧИЕВА**

Предвид протокол № 1/ 04.02.26 г. от заседание на Научно жури, определено със заповед № Р-109-62/ 27.01.2026 г. на Ректора на Медицински университет „Проф. д-р Параскев Стоянов“ - Варна, Проф. д-р Димитър Райков, д.м.н., на основание чл. 258-269 от ЗЗД съм определена за представяне на **рецензия** по процедура за придобиване на образователна и научна степен „Доктор“, на Нела Георгиева Калпакчиева, докторант в редовна форма на обучение към Медицински университет – Варна, Факултет „Обществено здравеопазване“, Катедра „Здравни грижи“, с научен ръководител Проф. д-р Клара Георгиева Докова, дм.

Кариерно развитие на докторанта

Докторантката Нела Георгиева Калпакчиева се дипломира през 2012 г. с ОКС професионален бакалавър в специалност Зъботехника в Медицински колеж при МУ „Проф. д-р Параскев Стоянов“-Варна. През 2018/19 г. в същото висше училище последователно придобива ОКС бакалавър и магистър по Управление на здравните грижи. През 2023 г. е зачислена като докторант в редовна форма на обучение по докторска програма „Управление на здравните грижи“ към катедра „Здравни грижи“ при МУ-Варна. Паралелно с това от 2025 г. до момента е специализант по Обществено здравеопазване.

Професионалната си биография докторантката започва като зъботехник в СМТЛ „Д. Калпакчиев“ Варна. Паралелно с това е хоноруван преподавател в Медицински колеж – Варна, а от 2018 г. – преподавател в същото учебно заведение, като реализира преподаване по различни учебни дисциплини и учебна практика.

Нела Калпакчиева проявява афинитет към научно-изследователска работа, което намира израз в участие в научни проекти, научни форуми в България и чужбина, и реализиране на пълнотекстови публикации в научни издания. Зачисляването и в докторантура за разработване на дисертационен труд на тема „Знания, отношения и

практики, свързани с контрола на кръстосаните инфекции в зъботехническите лаборатории“ също е потвърждение на това.

Оценка на дисертационния труд

Обща характеристика

Дисертационният труд е представен на 161 стандартни машинописни страници и онагледен с 39 таблици, 34 фигури и 3 приложения.

Библиографската справка включва 178 литературни източника, от които 22 на кирилица и 156 на латиница.

Авторефератът е представен на 67 страници и отразява добре съдържанието на дисертационния труд.

Актуалност на темата

Актуалността на темата на дисертационния труд е неоспорима. Според Глобалната стратегия за превенция и контрол на инфекциите на Световната здравна организация (СЗО), инфекциите, свързани с медицинско обслужване (ИСМО) са сред най-честите нежелани събития, възникващи в контекста на предоставянето на здравни грижи. В същото време, Стратегията подчертава позицията, че „никой, който получава или предоставя здравни грижи, не трябва да бъде изложен на риск от последиците на предотвратими инфекции“.

В процеса на предоставяне на грижи за денталното здраве, денталните екипи и пациентите може да бъдат изложени на инфекциозни биологични агенти, включително вирусът на хепатит В и С, HIV, *Mycobacterium tuberculosis*, стафилококи, стрептококи и други вируси и бактерии, които се откриват в устната кухина и дихателните пътища. За предотвратяване на този риск, както и за създаване на култура на безопасност, информираност и професионална отговорност, се създават регламенти, протоколи и препоръки за превенция и контрол на инфекциите в денталните здравни заведения и зъботехническите лаборатории. Поради това, знанията, отношенията и практиките на денталните специалисти за контрол на инфекциите имат определящо значение за добрата практика и осигуряване на среда на безопасност за пациентите и екипа.

Въпреки изключителната важност на проблема от теоретична и практическа гледна точка, контролът на инфекциите в зъботехническите лаборатории в България все още не е достатъчно проучен, което определя изборът на тема от докторанта за настоящата разработка като целенасочен, иновативен и значим за подобряване качеството и безопасността на денталните грижи в нашата страна. Задълбочено проучване в тази насока с очертаване на тенденции, откриване на статистически значими връзки и формулиране на синтезирани изводи, може да бъде ценен източник на информация и основа за създаване на алгоритъм за оценка на прилаганите дейности и тяхното усъвършенстване.

Качествена оценка на дисертационния труд

Литературният обзор съставлява около 1/3 от цялостния обем на дисертационния труд. На базата на значителен брой литературни източници (178) на кирилица и латиница, в научен и в същото време лек за четене стил, е направен

задълбочен анализ на международните политики и препоръки за превенция и контрол на инфекциите в областта на денталната медицина, с фокус върху зъботехническите лаборатории. Представени са международни и национални професионални организации с влияние върху развитието на знанията и практиките в тази насока. Разгледана е нормативната уредба на тази дейност в България.

Съществено значение от практическа гледна точка има описанието на потенциално инфекциозните материали за сменяеми, несменяеми и комбинирани протезни конструкции и ортодонтични апарати. Привлечено е вниманието към таргетната група за такива инфекции. Не е без значение да се знае, че откритите инфекциозни причинители по повърхността на моделите не показват патогенен потенциал при здрави индивиди, но могат да представляват сериозен риск при пациенти с дългосрочен прием на антибиотици, кортикостероиди и имunosупресори. Задълбочено са коментирани лабораторните зони с повишен риск от замърсяване.

Посоченото по-горе е направено на базата на обзор и сравнителен анализ на резултати от голям брой проучвания в САЩ, страните от Западна Европа, Бразилия и други, свързани със знанията, отношенията и практиките на зъботехниците по света и контрола на инфекциите в професионалната им работа. За добра прегледност на информацията, публикациите включени в обзора са представени в таблица. Посочената година на публикуване на статиите показва, че те обхващат сравнително дълъг и в същото време съвременен етап от развитието на денталната практика. Всички те са публикувани в периода 2000 – 2023 г., като направената от докторантката допълнителна периодизация демонстрира градацията на интереса от практиките за дезинфекция към имунизационния статус на работещите, използване на лични предпазни средства, система за изхвърляне на лабораторни отпадъци до създаване на писмена политика за контрол на инфекциите в лабораториите и обучителни курсове за персонала. Таблицата съдържа също информация за мястото и времевия период на проучването, дизайнът на нивото на представените данни и размерът на извадката.

От съществена полза е установяването на необходимост от непрекъснато обучение т.к. установеното несъответствие на практиките за контрол на инфекциите с възприетите стандарти често се дължи на инсуфициентност на знанията и мотивацията на работещите. Друг акцент е имунизационната политика на зъботехническите лаборатории, като според някои от цитираните проучвания валидната имунизация срещу вируса на хепатит В е задължително условие за постъпване на работа.

Освен, че е добре структуриран, литературният обзор завършва с кратко обобщение на основната информация, което улеснява нейното възприемане и осмисляне. Направените изводи от литературния обзор допринасят за правилно формулиране на целта и задачите на настоящата разработка и я правят релевантна на съвременните научни търсения в тази насока.

Целта на разработката е ясно формулирана и е в съответствие със заглавието на дисертационния труд. Тя е насочена към проучване на знанията, отношенията и практиките, свързани с контрола на кръстосаните инфекции в зъботехническите лаборатории в България. Целта е подкрепена с пет конкретни задачи, допринасящи за

нейното постигане, а за изясняване на връзки и зависимости между разглежданите променливи са формулирани работни хипотези.

Методологията на проучването във всяка една негова част е подробно описана. Използвани са различни методи за събиране на емпирични данни и техния анализ.

За историческия преглед на развитието на международните политики и препоръки за добра професионална практика по отношение контрола на инфекциите е направено търсене по ключови думи в международни бази данни PubMed, Scopus, Research gate и официални уеб сайтове на Световната дентална федерация, Световната здравна организация, Центърът за превенция и контрол на заболяванията, Българска асоциация на зъботехниците и други.

За българските нормативни документи е направена експертна консултация със специалисти по здравен контрол.

За проучване на знанията, отношенията и практиките, свързани с контрола на инфекциите в зъботехническите лаборатории и дезинфекционните и комуникационни практики на лекарите по дентална медицина от докторантката са разработени оригинални въпросници, при спазване на всички методологични изисквания за подготовката на въпросник за научно проучване. Представени са като приложения към дисертационния труд.

Впечатление прави разнообразието и подробното описание на използваните методи, прилагане на стриктни критерии за включване и изключване на лицата в проучването, прилагане на съвременни електронни методи за разпространение на въпросниците и събиране на информацията.

Статистическите методи за анализ на данните и проверка на хипотези също са компетентно представени. Всичко това говори в полза на уменията на докторантката да разработва и използва инструментариум за провеждане на научно изследване.

Резултатите са представени в добра логическа последователност, компетентно дискутирани и богато онагледени. Фигурите и таблиците са информативни и ясно демонстрират очертаващите се тенденции. От важно значение за вземане на бъдещи управленски решения е например фактът, че над 80% от работещите зъботехници не са провели следдипломно обучение, както и връзката между трудовия стаж и участието в такива обучения. Въпреки, че по-възрастните практикуващи зъботехници са склонни да отчитат по-висока самооценка на знанията си, те по-рядко участват в такива обучения.

Открива се инсуфициентност в знанията персонала по отношение на постекспозиционната политика, изисквания при работа с остри предмети, оценка на риска и необходимост от използване на лични предпазни средства. Нисък е делът на зъботехниците, запознати с наличието на протоколи за горепосочените изисквания. В тази връзка, като съществен принос на дисертационния труд виждам предложени алгоритъм за провеждане на обучения за контрол на инфекциите както като рутинна практика, така и инцидентно, в случай на нови или променящи се рискове. В подкрепа на това идва и установеното позитивно отношение на съществена част от респондентите по отношение провеждането на такива обучения.

Установени са статистически значими връзки между някои променливи, което способства за потвърждаване на хипотези на проучването и може да служи за обосноваване на профилактични дейности. Резултатите откриват тревожния факт, че повече от половината от анкетиранияте лекари по дентална медицина (52.5%) не проявяват нужната отговорност към проблема с инфекциите и отговарят че не осъществяват дезинфекция на материалите, които изпращат към зъботехническите лаборатории и осъществяват такава само понякога. Макар и с нисък дял (3.5%) все още се среща транспортиране на материалите между лаборатория и кабинет вместо в затворен контейнер в салфетка или друг незащитен метод. Още по-тревожно е, че подобно непрофесионално отношение зачестява с възрастта и увеличаване на трудовия стаж, каквато зависимост е установена в проучването.

Представените и онагледени резултати са последвани от задълбочено обсъждане от страна на докторантката. В него тя коментира резултатите от гледна точка на съпоставимост с други проучвания в България и чужбина, както и от гледна точка на съществуващите стандарти.

Бележки и препоръки

Дисертационния труд отговаря като обем и структура на изискванията и в него не се откриват съществени слабости.

Препоръчвам:

1. Резултатите от проучването да бъдат широко популяризирани чрез публикуване на монография и статии в периодични издания.
2. Формулираните препоръки да бъдат насочени към компетентните и отговорни структури, за да послужат за оптимизиране на тяхната работа.
3. Да се предприемат дейности за реално осъществяване на професионално следдипломно обучение в съответствие с предложения в дисертацията алгоритъм

Заклучение

Дисертационният труд на Нела Георгиева Калпакчиева представлява задълбочено комплексно научно проучване на актуален проблем на общественото здраве в глобален мащаб. Приложени са разнообразни и новаторски подходи и методи в изследователската практика. Резултатите са компетентно анализирани, а значителната като обем информация е синтезирана в **единадесет стегнати и съществени изводи**, отразяващи точно получените резултати. Направени са **добре обосновани препоръки** към заинтересованите и компетентни структури за намаляване на риска и ограничаване честотата на инфекциите в денталната практика – Законодателните органи, Професионалните организации на здравните специалисти в България, Министерството на здравеопазването и Регионалните здравни инспекции.

Считам, че е реализирана разработка с **приноси с теоретична, методологична и практично-приложна насоченост** и обосновани научни доказателства за нуждите на общественото здраве и здравната система у нас, която напълно покрива изискванията за присъждане на образователна и научна степен „Доктор“.

Препоръчвам убедено на Научното жури да присъди образователната и научна степен „Доктор” на Нела Георгиева Калпакчиева по докторска програма „Управление на общественото здраве“ в професионално направление 7.4. Обществено здраве, област на висше образование 7. Здравеопазване и спорт.

19.03.2026 г.

Член на Научно жури:

/Проф. д-р С. Георгиева, дм/

Заличено на основание чл. 5,
§1, б. „В“ от Регламент (ЕС)
2016/679